herpy

PADALCOWATE

Padalec zwyczajny

Anguis fragilis

Anguis fragilis to beznoga, błyszcząca jaszczurka o długości 40-50 cm, która żyje w ukryciu pod kamieniami, drewnem i w gęstej roślinności w zachodniej i środkowej Europie. Przypomina węża, ale ma powieki i potrafi odrzucać ogon. Żywi się ślimakami i dżdżownicami, rodzi żywe młode i może dożyć bardzo sędziwego wieku. Wymaga chłodnego, wilgotnego terrarium lub wybiegu zewnętrznego z głębokim podłożem, wieloma kryjówkami i prawdziwym zimowaniem.

Rodzina: Anguidae Nazwa angielska: Slow Worm

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**40-50 cm** długość całkowita z ogonem
Waga	**20-100 g**
Długość życia	**20-30 lat**
Aktywność	**Za dnia i o zmierzchu**
Tryb życia	**Naziemny i kopiący nory**
Środowisko	**Lasy i łąki strefy umiarkowanej**
Trudność	**Średnio zaawansowany**

HODOWLA

Min. terrarium	**80 × 40 × 40 cm** D × S × W dla 2 dorosłych osobników
Temperatura w dzień	**18-24 °C**
Miejsce wygrzewania	**25-30 °C**
Temperatura w nocy	**10-15 °C**
Wilgotność	**60-80%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Opcjonalne**
Zimowanie	**4-8 °C** 16-20 tygodni
Pokarm	**Owady i dżdżownice i ślimaki**
Utrzymanie	**W parach lub jeden samiec z kilkoma samicami**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Żyworodny**
Dojrzałość płciowa	**36-48 miesięcy**
Wielkość miotu	**6-12 młodych**
Zniesienia w roku	**1**
Ciąża	**80-100 dni**

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Niewymieniony**
Załącznik unijny	**Niewymieniony**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Anguis fragilis to gładka, beznoga jaszczurka z rodziny Anguidae. Ciało jest walcowate i sztywne, ponieważ pod łuskami znajdują się małe płytki kostne, a szyja nie jest wyraźnie zaznaczona. Łuski są drobne, gładkie i zachodzą na siebie jak dachówki, a skóra ma błyszczący, niemal metaliczny połysk. Ogon płynnie przechodzi w tułów i jest tak samo długi jak ciało lub dłuższy.

Dorosłe zwierzęta mają zwykle 40-45 cm długości, a niektóre przekraczają 50 cm. Masa ciała wynosi 20-100 g. Od węży gatunek odróżniają powieki, drobne łuski na brzuchu, szeroki, lekko rozwidlony język i sztywniejsze ruchy; w dłoni jest twardy i sztywny. Samce są jednolicie szare, brązowe, rdzawe lub miedziane, niektóre z niebieskimi plamkami, i mają

większą głowę niż samice. Samice mają zwykle ciemny pas wzdłuż grzbietu i ciemne boki. Młode są z wierzchu srebrnoszare do złocistożółtych, z czarnym pasem środkowym oraz węgielnie czarnymi bokami i brzuchem.

Anguis fragilis potrafi odrzucić ogon, gdy chwyci go drapieżnik. Ogon jeszcze przez chwilę się wije i odwraca uwagę napastnika, ale odrasta jedynie jako krótki kikut. Jak na jaszczurkę gatunek żyje długo: około 30 lat na wolności, a w niewoli odnotowano ponad 50 lat.

Dawniej uważano go za jeden gatunek występujący w większości Europy, obecnie jednak podzielono go na pięć. *Anguis fragilis* w wąskim znaczeniu żyje w zachodniej i środkowej Europie oraz na północno-zachodnich Bałkanach. Na wschodzie zastępuje go *Anguis colchica*, *Anguis veronensis* żyje we Włoszech, a *Anguis graeca* i *Anguis cephallonica* w Grecji. Gatunki te są do siebie bardzo podobne, więc zwierzęta nieznanego pochodzenia mogą należeć do jednego z blisko spokrewnionych gatunków.

Występowanie i środowisko

Anguis fragilis występuje od północnej Hiszpanii i Portugalii przez Francję, Wielką Brytanię, kraje Beneluksu i dużą część Europy Środkowej aż po południowe wybrzeża Norwegii i Szwecji. Na południowym wschodzie sięga przez Alpy na północno-zachodnie i środkowe Bałkany, od Słowenii wzdłuż Alp Dynarskich po Macedonię Północną. W Danii występuje na większości terytorium kraju.

Na wschodzie zastępuje go *Anguis colchica*. Granica nie jest ostra: od Zatoki Gdańskiej po północno-wschodnią Grecję ciągnie się szeroka strefa, w której oba gatunki się spotykają i mogą się krzyżować, m.in. w Polsce, Czechach i na Słowacji.

> **Naturalny zasięg:** Norwegia, Szwecja, Dania, Wielka Brytania, Holandia, Belgia, Luksemburg, Niemcy, Francja, Hiszpania, Portugalia, Szwajcaria, Liechtenstein, Austria, Czechy, Polska, Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Serbia i Macedonia Północna.

ŚRODOWISKO

Anguis fragilis prowadzi skryty tryb życia, częściowo zagrzebany w podłożu. Spotyka się go na skrajach lasów i w widnych lasach, na wrzosowiskach, murawach i torfowiskach, na nasypach kolejowych i w ogrodach o naturalnym charakterze, zwłaszcza tam, gdzie jest gęsta roślinność, powalone pnie, kamienie i kompostowniki, pod którymi można się ukryć. Preferuje miejsca z wilgotną glebą i gęstą mozaiką miejsc nasłonecznionych i kryjówek.

Gatunek rzadko wygrzewa się na otwartej przestrzeni. Zamiast tego układa się pod kamieniami, korą i innymi przedmiotami nagrzanymi przez słońce. Ciężarne samice potrzebują wyższej temperatury ciała i pod koniec lata leżą w pełnym słońcu. Aktywne zwierzęta mają temperaturę ciała około 22-26 °C. Najczęściej są aktywne rano, o zmierzchu i po deszczu, kiedy wychodzą ślimaki i dżdżownice.

Zimą zwierzęta zapadają w stan hibernacji w niezamarzających norach w ziemi, korytarzach myszy i pustkach pod korzeniami drzew, często po kilka razem, a także razem z innymi gadami i płazami. Zimowanie trwa od połowy października lub początku listopada do końca marca lub kwietnia.

Czytaj więcej: Hibernacja i pory roku

Hodowla

TERRARIUM

Hodowla *Anguis fragilis* jest opisana jedynie skąpo, ale gatunek jest odporny i chętnie się rozmnaża, gdy warunki są odpowiednie. Podane tu wartości opierają się na trybie życia gatunku i klimacie. Najlepiej czuje się na zewnątrz, w zabezpieczonym wybiegu lub zimnej szklarni z dobrą wentylacją, gdzie podąża za rytmem pór roku. Wybieg zewnętrzny musi mieć co najmniej 50 cm luźnej ziemi, aby zwierzęta mogły zagrzebać się poniżej strefy przemarzania, i musi być przykryty siatką chroniącą przed kotami i ptakami.

W pomieszczeniu para potrzebuje terrarium o wymiarach co najmniej 80 × 40 × 40 cm, a samiec z dwiema-trzema samicami co najmniej 100 × 50 × 40 cm. Podłoże powinno mieć co najmniej 10 cm głębokości, być luźne i lekko wilgotne, np. ziemia ogrodowa lub leśna wymieszana z liśćmi, a z wierzchu przykryte mchem. Zwierzęta szybko wykopują w nim sieć korytarzy. Płaskie kryjówki układaj bezpośrednio na podłożu: korę, płaskie kamienie, płyty korkowe i deski, pod które zwierzę może się wsunąć. Kryjówki muszą być zarówno w ciepłej, jak i w chłodnej części, a podłoże pod kilkoma z nich powinno być lekko wilgotne.

Terrarium musi mieć szczelne narożniki i szczelną pokrywę, bo smukła, beznoga jaszczurka ucieknie przez bardzo małe szczeliny. Wentylacja musi być dobra. Regularnie usuwaj resztki pokarmu i odchody, a podłoże wymieniaj w razie potrzeby.

TEMPERATURA

Gatunek nie znosi silnego ciepła. Temperatura w dzień powinna wynosić 18-24 °C. Pod płaskim kamieniem lub kawałkiem łupka ogrzewanym przez lampę może powstać ciepłe miejsce o temperaturze 25-30 °C, dzięki czemu zwierzę może nagrzewać się pośrednio, tak jak w naturze. Aktywne zwierzęta na wolności utrzymują temperaturę ciała około 22-26 °C. Zwierzę musi zawsze mieć możliwość wyboru między ciepłem a chłodem. W nocy temperatura spada do 10-15 °C, a ogrzewanie się wyłącza. Terrarium stojące w bezpośrednim słońcu za szybą bardzo szybko się przegrzewa.

Zimowanie jest stałym elementem rocznego cyklu i warunkiem rozmnażania. Pod koniec października zwierzęta stają się ospałe i przestają jeść. Zakończ karmienie około dwóch tygodni przed zimowaniem i stopniowo obniżaj temperaturę oraz długość dnia, aby jelita były puste. Następnie trzymaj zwierzęta w temperaturze 4-8 °C przez 16-20 tygodni w luźnej, lekko wilgotnej ziemi z mchem, najlepiej po kilka razem. Temperatura nigdy nie może spaść do zera. We wybiegu zewnętrznym z głęboką ziemią zwierzęta same radzą sobie z zimowaniem. Od połowy marca temperaturę podnosi się przez kilka dni. Może minąć tydzień lub dwa, zanim zwierzęta zaczną jeść, a woda do picia jest w tym okresie szczególnie ważna. Chore i niedożywione zwierzęta nie powinny zimować.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza powinna wynosić 60-80 %. Podłoże ma być lekko wilgotne w głębi, ale nigdy mokre, a jego wierzchnia warstwa może między zraszaniami nieco przeschnąć. Zraszaj lekko codziennie lub co drugi dzień i utrzymuj mech wilgotny. Zwierzę musi mieć wybór między miejscami wilgotnymi i suchymi, a powietrze musi się wymieniać, żeby nie rozwijała się pleśń.

W terrarium przez cały czas powinna stać niska, stabilna miska ze świeżą wodą. Zwierzęta piją też krople z mchu i liści. Wodę wymieniaj często. Stale mokre podłoże prowadzi do problemów skórnych i pleśni.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Gatunek jest najaktywniejszy rano i o zmierzchu i wygrzewa się głównie pośrednio. UVB nie jest więc konieczne, ale słaba świetlówka UVB (strefa Fergusona 1) nad jednym końcem daje zwierzęciu możliwość wyboru, o ile ma ono wiele kryjówek. To ocena szacunkowa. We wybiegu zewnętrznym zwierzęta mają naturalne światło dzienne.

Światło i ogrzewanie włącza się latem na 12-14 godzin, a jesienią skraca do 8-10 godzin, aby zwierzęta podążały za porami roku. Ułatwia to programator czasowy.

Czytaj więcej: Światło i UVB

ŻYWIENIE

Anguis fragilis żywi się powolnymi ofiarami i ponad wszystko przedkłada małe, szare pomrowiki. Przyjmuje też inne nagie ślimaki, dżdżownice, larwy koziułek, białe robaki, pająki i małe ślimaki z muszlą. Niektóre osobniki jedzą mączniki, inne ich odmawiają. Gatunek odnajduje pokarm węchem i najchętniej chwyta go, gdy ten się porusza.

Ślimaki i dżdżownice muszą pochodzić z miejsc, gdzie nie stosuje się środków przeciw ślimakom ani nawozów. Od czasu do czasu oprósz pokarm preparatem multiwitaminowym i wapniowym. Dorosłe zwierzęta karm 2-3 razy w tygodniu taką ilością, jaką zjedzą w krótkim czasie, i usuwaj resztki. Pęseta lub niska miska zapobiega połykaniu podłoża.

Zdrowe zwierzę robi kilkudniową przerwę w jedzeniu przed linieniem i potem znów zaczyna jeść. Jeśli poza okresem zimowania przez dłuższy czas nie je lub traci na wadze, musi trafić do weterynarza.

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Anguis fragilis jest spokojny i większość czasu spędza w podłożu lub pod kryjówkami, często wystawiając tylko głowę. Nowe zwierzęta gwałtownie się wiją, gdy bierze się je do ręki, ale szybko się uspokajają i owijają wokół palców, by się przytrzymać. Nigdy nie podnoś zwierzęcia za ogon, bo łatwo go odrzuca. Zwierzę prawie nigdy nie gryzie i nie jest jadowite.

Poza okresem godowym gatunek nie jest terytorialny, ale wiosną samce walczą i w terrarium mogą zadawać sobie poważne rany. Trzymaj więc jednego samca z jedną lub kilkoma samicami albo rozdzielaj samce w okresie godowym. Gatunek może dzielić duży, wilgotny wybieg z łagodnymi małymi jaszczurkami tej samej wielkości, ale najprościej trzymać go osobno. Jak wszystkie gady może przenosić salmonellę, więc myj ręce po kontakcie ze zwierzętami, terrarium i pokarmem.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

U dorosłych zwierząt płeć rozpoznaje się po ubarwieniu: samce są jednolicie ubarwione, niektóre z niebieskimi plamkami, i mają większą głowę, a samice mają zwykle ciemny pas grzbietowy i ciemne boki. U młodych płci nie da się rozpoznać. Gatunek osiąga dojrzałość płciową w wieku 3-4 lat. Do rozmnażania przeznaczaj wyłącznie w pełni dorosłe zwierzęta w dobrej kondycji i tylko po zimowaniu.

GODY I KOPULACJA

Kopulacja odbywa się wiosną po zimowaniu, najczęściej w maju, a łącznie od końca kwietnia do czerwca. Samce walczą o samice, a podczas kopulacji samiec wgryza się w kark samicy. Samica może mieć ślady ugryzień. Rozmnażanie nie jest trudne, jeśli zwierzęta przeszły porządne zimowanie. Obserwuj zwierzęta i rozdziel je, jeśli samica zostanie zraniona.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Gatunek rodzi żywe młode. Ciąża trwa około trzech miesięcy, a młode przychodzą na świat od końca lipca do września lub na początku października, zależnie od tego, jak ciepłe było lato. Miot liczy zwykle 6-12 młodych, ale może liczyć 2-28, a duże samice mają ich więcej. Samica rodzi młode zazwyczaj tylko co drugi rok.

Ciężarne samice potrzebują cieplejszego miejsca i chętnie się wygrzewają. Gdy samica jest wyraźnie ciężarna, przenieś ją do osobnego terrarium urządzonego tak jak duże, aby mogła urodzić w spokoju od samców. Zapewnij jej obfity pokarm i świeżą wodę.

INKUBACJA

Nie ma jaj do inkubacji. Młode rozwijają się w ciele samicy i rodzą się w cienkiej, przezroczystej błonie, którą przerywają od razu lub po kilku minutach. Rozwojem steruje temperatura ciała samicy, dlatego przez całą ciążę musi mieć dostęp do ciepłego miejsca. Ciąża trwająca około trzech miesięcy to wartość podana w ramce.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Nowo narodzone młode mają 6-9 cm długości i ważą nieco ponad pół grama. Są ruchliwe i chętnie kopią w luźnej, ciepłej ziemi. Trzymaj je oddzielnie od dorosłych w terrarium z wilgotnym, luźnym podłożem, mchem, wieloma małymi kryjówkami i niewielkim ciepłym miejscem.

Odchów jest najtrudniejszą częścią, ponieważ młode potrzebują bardzo małych ofiar. Najchętniej jedzą maleńkie pomrowiki i małe dżdżownice, przyjmują też małe pająki i larwy, natomiast muszki owocowe, małe świerszcze i małe mączniki często ignorują. Garść kompostu wrzucana codziennie do terrarium dostarcza mnóstwa drobnych bezkręgowców. Dlatego odchowuj jednocześnie tylko kilka młodych. Młode rosną najszybciej w pierwszym roku i osiągają około 10 cm od pyska do kloaki, potem rosną powoli. Zimować powinny już od pierwszej zimy.

Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla

Zdrowie i częste błędy

Gatunek jest odporny i żyje długo, jeśli temperatura, wilgotność i pokarm są odpowiednie. Informacji o chorobach zwierząt w niewoli jest niewiele. Typowe problemy to:

- Przegrzanie, jeśli terrarium stoi w słońcu lub brakuje chłodnej kryjówki.
- Odwodnienie i problemy skórne, jeśli podłoże jest zbyt suche lub zwierzę nie ma wilgotnej kryjówki.
- Pleśń i bakterie w stale mokrym podłożu.
- Choroby niedoborowe przy jednostronnym żywieniu.
- Pasożyty i roztocza, zwłaszcza u nowych zwierząt. Nowe zwierzęta poddawaj kwarantannie.
- Utrata masy ciała i śmierć podczas zimowania, jeśli zwierzę nie było zdrowe i w dobrej kondycji lub jeśli temperatura zbytnio się waha.
- Utrata ogona: odrasta tylko jako kikut, ale samo w sobie nie jest to groźne.

Zdrowe zwierzę jest błyszczące, ma jędrne ciało i je. Skontaktuj się z weterynarzem mającym doświadczenie z gadami, jeśli zwierzę chudnie lub przestaje jeść poza okresem zimowania.

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.